

Un treball important sobre la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País

Albert Ghanime

Universitat de Barcelona
Facultat de Geografia i Història
Departament d'Història i Arqueologia
Montalegre, 6
08001 Barcelona

Albert Balcells, *Compromís i progrés: La Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País*. Vol. I, *Del 1822 al 1874*, Barcelona, Editec, 2021.

Albert Balcells, *Compromís i progrés: La Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País*. Vol. II, *Del 1875 als temps recents*, Barcelona, Editec, 2019.

En aquest dos volums, de 330 i 397 pàgines, respectivament, el professor Balcells (Barcelona, 1940), catedràtic emèrit d'Història Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre destacat de l'Institut d'Estudis Catalans, aborda l'estudi de la Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País (SEBAP), institució ciutadana creada a Barcelona el 1822 per iniciativa de la Diputació de Barcelona, com a suport de la revolució liberal.

Les societats econòmiques van néixer a Europa a partir del segon terç del segle XVIII, vinculades al reformisme il·lustrat. La primera societat espanyola, la Real Sociedad Bascongada de Amigos del País, es va fundar al País Basc l'any 1764 sota l'impuls del comte de Peñafloreda. La finalitat de les societats era difondre els nous coneixements.

Albert Ghanime, «Un treball important sobre la Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País». *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 25, 201-205 ISSN: 1139-0158. ISSN-e: 1699-7468. DOI: 10.1344/cercles2022.25.1018. Data de recepció: 15/3/2022. Data d'acceptació: 25/4/2022. Data de publicació: 11/11/2022.

aghanime@ub.edu | orcid.org/0000-0001-8016-5179

ments científics i tècnics, especialment en el camp de l'agricultura. La generalització d'aquests tipus d'associacions arreu del país, però, va venir sota el guiatge del fiscal del Consell de Castella, Pedro Rodríguez Campomanes. La no creació de la de Barcelona al segle XVIII mereix una explicació detallada, que abordarem més endavant.

El primer volum de l'obra del Dr. Balcells abasta des dels precedents del segle XVIII fins al Sexenni Democràtic. El segon volum recorre el període que va de la Restauració borbònica del 1875 als nostres dies. El primer volum està dividit cronològicament, seguint les grans etapes de la història política espanyola (la revolució liberal, del 1834 al 1843; la Dècada Moderada, del 1844 al 1854; el Bienni Progressista, del 1854 al 1856, etc.), mentre que el segon està organitzat en grans blocs (darrer quart del segle XIX, primer quart del segle XX, etc.). Es tracta d'una obra acurada, amb annexos documentals, il·lustracions i un sempre útil índex onomàstic.

El Dr. Balcells, docent i investigador amb una dilatada i contrastada trajectòria, ha abordat en altres ocasions la història associativa i institucional catalana. El 1996 va publicar, amb la col·laboració dels historiadors Enric Pujol i Jordi Sabater, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*; i entre el 2002 i el 2007, els dos volums de la *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, amb la col·laboració d'Enric Pujol i Santiago Izquierdo.

L'obra del professor Balcells sobre la SEBAP s'ha de contextualitzar tenint en compte tres àmbits: el primer és el de la seva dilatada i prolífica trajectòria personal com a historiador; el segon és el dels treballs historiogràfics dedicats a l'estudi d'institucions, associacions i organitzacions que han tingut un paper destacat en la projecció de models de desenvolupament econòmic, polític, social i cultural a la Catalunya contemporània. En aquest sentit, l'obra del Dr. Balcells s'ha de situar dins la senda oberta el 1919 per Àngel Ruiz i Pablo amb la seva obra *La historia de la Real Junta Particular de Comercio de Barcelona: 1758-1847*. Altres precedents del treball del Dr. Balcells els

trobem en la *Història de la Diputació de Barcelona*, dirigida per Borja de Riquer i publicada l'any 1987, i en els diferent treballs sobre l'Ateneu Barcelonès que ha escrit o dirigit el Dr. Jordi Casassas (1986 i 2006).

Els estudis sobre organitzacions, institucions o associacions, juntament amb els treballs sobre grups socials i professionals, a través de les prosopografies, són molt importants per aprofundir en el coneixement dels mecanismes d'articulació de les plataformes de sociabilitat, gestió i influència pública de les elits. En aquesta línia de treball, el Dr. Pere Anguera va publicar el 1977 un treball pioner sobre el Centre de Lectura de Reus i el 2015 el Dr. David Cao va fer una aportació important sobre la sociabilitat formalment organitzada a partir de l'estudi sobre el Cercle Literari de Vic. Tots aquests treballs, i d'altres que per raons d'espai no podem citar, aporten informació enriquidora sobre la importància de les institucions i les entitats socials de diferent mena en l'articulació de la societat civil catalana.

Per concloure la contextualització del treball del Dr. Balcells, cal situar-lo dins de la tradició de treballs generals o sectorials sobre la SEBAP. Entre els que cal destacar hi ha *Industria, higiene y moral en la Barcelona del siglo XIX*, de Jerónimo Bouza Vila, publicat el 2010, i l'obra commemorativa *La Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País. 190 anys d'història (1822-2012)*, de Pol Dalmau Palet, publicat el 2012. L'obra de Vila recull sis treballs fets per ell mateix sobre les activitats de la SEBAP al llarg del segle XIX i que posen de manifest la influència que va exercir la Societat a la Barcelona de l'època, mentre que Pol Dalmau fa un breu repàs de la història de l'entitat, de la qual destaca el seu paper com a auxiliar de la Diputació Provincial de Barcelona en l'arrencada de la revolució liberal.

Una de les singularitats de l'estudi del Dr. Balcells és que afronta amb rigor i profunditat la història general d'una institució vuitcentista que, a empentes i rodolons, i no sense greus entrebancs, ha estat capaç d'arribar fins als nostres dies. El primer capítol aborda les ra-

ons per les quals la Societat no va ser fundada durant el segle XVIII. Partint de les aportacions d'Ernest Lluch i de Josep Maria Torras Ribé, assumeix el plantejament expressat per l'Ajuntament borbònic de la ciutat de Barcelona per rebutjar la propostes de Campomanes: «en definitiva, l'Ajuntament borbònic venia a dir que no era necessària la creació d'una societat d'amics del país, davant l'activitat de la Junta Particular de Comerç». És a dir, Barcelona ja tenia un projecte propi i una institució que feia les funcions que es volien atribuir a la Societat.

Amb el canvi de conjuntura política i les mostres de decadència de la Junta de Comerç, el 2 de juny de 1822 es va fundar la SEBAP sota l'aixopluc de la Diputació de Barcelona. L'Acadèmia de Ciències, promotora inicial de la SEBAP, ni tan sols va ser convidada a formar-ne part. La nova entitat estava integrada per set comerciants, cinc hisendats, quatre individus vinculats al món de l'erudició i l'acadèmia; tres fabricants, dos militars, un magistrat de l'Audiència i un advocat. Inicialment els socis eren vint, però el 1823 ja eren quaranta-quatre. Com es pot comprovar per la filiació dels seus membres, l'entitat tenia una clara vocació integradora de les elits, vinculades, sobretot, al món urbà. La primera etapa de la SEBAP va ser molt curta: no superà els vuit mesos a causa de la segona restauració de l'absolutisme.

Amb la mort de Ferran VII i la represa de la revolució liberal, la SEBAP va ser restaurada, fet que posa de manifest que estava més a prop del liberalisme vuitcentista que del reformisme il·lustrat del set-cents. La refundació definitiva de l'entitat coincidí amb l'esclat del romanticisme, l'arrencada de la industrialització i els preludis de l'anomenada Renaixença, un dels moments clau de la construcció de la Catalunya contemporània.

El treball del Dr. Balcells reconstrueix amb detalls mil·limètrics aquests moments i ens porta cap a un recorregut complex, lligant amb mestria la dinàmica històrica general amb l'evolució de la Societat.

Per acabar aquesta breu ressenya i en honor de la veritat, cal assenyalar que l'obra presenta algunes disfuncions. La més clara és la publicació en primer lloc del segon volum, cosa evident per la data de publicació, per algunes redundàncies que s'haurien d'haver evitat i per la introducció general, inclosa al principi del segon volum i no pas del primer, com seria lògic. A més, la repetició quasi literal de la presentació de Miquel Roca, president actual de l'entitat, es fa estranya. Finalment, cal assenyalar que hauria estat molt interessant que inclogués una conclusió general com a balanç de l'esforç de recerca i interpretació fet per l'autor. Aquests retrets formals, però, no resten ni valor ni qualitat al meticolós estudi del Dr. Balcells, una obra de referència sobre una institució poc coneguda i una aportació necessària a l'estudi de les elits barcelonines dels segles XIX, XX i XXI.

Els continguts de la revista estan subjectes a la llicència Creative Commons Reconeixement (by). Es permet qualsevol explotació de l'obra, incloent-hi una finalitat comercial, així com la creació d'obres derivades, la distribució de les quals també està permesa sense cap restricció.